

Mernyei Ákos Péter

Azért a víz az úr – Mire számíthatunk az Európai Uniótól az árvíz okozta károk enyhítése kapcsán?

Bár szakemberek és önkéntesek tömegei dolgoznak azon, hogy az árvíz minél kisebb kárt okozzon Magyarországon, a hatalmas árhullám következtében előálló károkat teljesen elhárítani nem tudjuk. A helyreállítás és az újjáépítés pedig az emberi és pénzügyi erőforrásokat egyaránt igénybe vevő feladat lesz, amely enyhítéséhez elméletileg rendelkezésre áll az Európai Unió kifejezetten erre a célra rendelt Szolidaritási Alapja. Kérdés, hogy Magyarország részesülhet-e ebből, vagy jogegyenlősége pusztán papíron létezik.

Jelen sorok írásakor tetőzik Budapesten az árhullám, így ezek a napok még a (lehetséges mértékű) kárelhárítás és kárenyhítés idejét jelentik. A víz rövidesen azonban visszavonul, újra járhatók lesznek a most elöntött utak, vissza lehet kapcsolni az áramszolgáltatást, s nem védekeznünk kell majd, hanem meg lehet és meg kell kezdenünk a helyreállítási munkálatokat. Mert rendbe szedni való lesz bőven. A kiöntött Duna, ha egyszer levonul, töméntelen kárt hagy maga után: megrongálódott magánházak és középületek, utak, villamos berendezések, gátak és egyéb védművek maradnak a nyomában, nem is beszélve arról a hordalékról és szemétről, amely irgalmatlan nagy területen szétterülve szennyezést fog maga után hagyni – tönkretéve az érintett mezőgazdasági területek jó részét is.

Feladat tehát lesz bőven, amelynek megoldásában a károsult országok (remélhetőleg) nem maradnak magukra. Az Európai Unió több mint húsz éve intézményesítette az úgynevezett Szolidaritási Alapot,¹ felismerve, hogy a mind gyakoribbá váló természeti csapások elleni védekezés, kárelhárítás és helyreállítás a közösség részéről összefogást és finanszírozást igényel. Az Alap a felebaráti szolidaritáson túl a közösség jól felfogott érdeke is kell hogy legyen: „Ma neked, holnap nekem.” A tagállamok természeti adottságaiktól függően eltérő fajtájú és eltérő mértékű természeti csapásoknak vannak kitéve, amelyekben közös azonban, hogy elkerülhetetlenek, és súlyosan rombolják az épített és a természeti környezetet az unió országában. A jól működő, értékközösséget

¹ EU Solidarity Fund [é. n.].

valló Európai Unió pedig nem szabad hogy tétlenül nézze, hogy a sors fintorától függően hol egyik, hol másik tagját tépázza meg menthetetlenül a természet.

Bár ezt józanul gondolkodva nehéz másként látni, az Európai Bizottság elnöke, Von der Leyen minapi X-posztjában² mégis elfelejtette felsorolni Magyarországot azon tagállamok között, amelyeket a mostani közép-európai árvíz keményen sújt, s amelyeknek támogatást kell nyújtani, vagy ahogy Von der Leyen fogalmazott, „amelyek mellé oda kell állni”. Történt ez aközben, hogy éppen a magyar fővárosban tetőzik az áradó Duna. A politikai vezetés „tévedését” később aztán a Bizottság korrigálta, jelezve,³ hogy a támogatás minden érintett ország számára elérhető. Noha Magyarország részesült már ilyen támogatásban (mégpedig 2006-ban és 2010-ben, majd a Covid-19-járvány miatt 2020-ban is), mivel hazánk 2013-as, legutóbbi nagy árvíz miatt benyújtott támogatási kérelmét a Bizottság elutasította, felettébb kétséges, hogy egy ilyen „jelzésértékű” elnöki üzenetet követően ez alkalommal mire számíthatunk.

Mindemellett, bízva a jog érvényesülésében (és nem annak a politika általi félretételében), érdemes áttekinteni, hogy mit is jelent az Európai Unió dedikált Szolidaritási Alapja, s milyen eljárásrendben, milyen támogatásra pályázhatunk/számíthatunk az árvíz okozta károk enyhítése kapcsán. Az Alapot az európai jogalkotó⁴ még jóval a keleti bővítés előtt, 2002-ben hozta létre, annak érdekében, hogy az (akkor még) Közösség, „gyorsan, hatékonyan és rugalmasan reagálhasson a vészhelyzetekre”. Az Alapból olyan tagállam (sőt, akár az unióval még csak csatlakozási tárgyalásokat folytató állam is) kérhet támogatást, amelyben – súlyos természeti katasztrófa vagy (a joganyag 2020-as módosítása óta) közegészségügyi vészhelyzet következtében – az életkörülményeket, az emberi egészséget, a természeti környezetet vagy a gazdaságot érintő súlyos következmények merülnek fel. A támogatás célja az, hogy kiegészítse az érintett tagállam erőfeszítéseit, és fedezze közkiadásai egy részét, annak érdekében, hogy segítse az országot meghatározott sürgősségi, illetve helyreállítási műveletek elvégzésében.

A támogatás igénybevételére olyan „súlyos természeti katasztrófa” jogosít fel, amelynek közvetlen következményeként a kár (2011-es árakon) meghaladja a 3 milliárd eurót vagy az ország GNI-ának 0,6%-át, azzal, hogy mindig a kisebb összeg tekintendő a küszöbnek. Az Eurostat adatai szerint Magyarország

² VON DER LEYEN 2024.

³ Portfolio 2024.

⁴ Tanács 2012.

2011-es GNI-a 27 156 212 millió forint,⁵ amelynek a 0,6%-a hozzávetőleg 1 629 372 millió forint. Ez az összeg – mai árfolyamon számolva – nagyságrendileg 4,073 milliárd eurót tesz ki. A szabályozás ugyanakkor hozzáteszi, hogy valamely régió támogatásához az érintett régió által megtermelt GDP 1,5%-ára rúgó költség is elegendő. Fontos kitétel, hogy az Alap csak olyan költségeket finanszíroz, amelyek egyébként nem biztosíthatók, azaz amelyek megtérítésére biztosítás elvileg sem köthető. Így feltehetőleg beletartoznak az ártéren lévő létesítmények helyreállítására fordított költségek, ezekre ugyanis jellemzően a biztosítók – éppen azért, mert azok árvíz miatti károsodásával alappal lehet számolni – nem kötnek szerződést.

A támogatás igénylésének eljárásrendje az, hogy legkésőbb a katasztrófa miatt előálló első károk bekövetkeztétől számított tizenkét héten belül a tagállamnak az Európai Bizottsághoz kérelmet kell benyújtania, amelyben megjelöli a keletkezett károkat, az azok elhárítására, illetve a helyreállításra fordított, becsült költséget s azt, hogy milyen más forrás állt a tagállam rendelkezésére a kárenyhítési beavatkozások finanszírozására. Látható, hogy az Alapból elérhető támogatás szubszidiárius jellegű: csak a máshonnan meg nem térülő költségek fedezésére vehető igénybe, és a tagállamoknak kötelessége is, hogy minden más lehetséges forrásból megkíséreljék költségeik megtérítését. Fontos további szabály, hogy a tagállamnak azt is be kell a Bizottság felé kérelmében mutatnia, hogy miként implementálta a katasztrófamegelőzéssel és -elhárítással kapcsolatos uniós szabályozást – ennek meg nem felelő volta ugyanis meghatározott esetben kizáró körülmény lehet.

A határidő alapján úgy tűnik, hogy Magyarországnak nagyjából december közepéig lehet a támogatás iránti kérelmét benyújtania, amely kérelem azonban később frissíthető az utóbb rendelkezésre álló adatokkal. A kérelmet ezt követően a Bizottság értékeli, s legkésőbb a beérkezéstől számított hat héten belül javaslatot tesz az Európai Parlamentnek és a Tanácsnak, amelyeknek a lehető leghamarabb dönteniük kell a támogatás odaítélése kérdésében. A jogszabály *expressis verbis* kimondja, hogy a Bizottság a katasztrófaelhárítási támogatási kérelmeket méltányosan kezeli. Folytatva tehát az előbbi számításokat, amennyiben Magyarország támogatási kérelmet nyújt be, legkésőbb 2025. január végéig tudnunk kell, megalapozottnak találja-e a Bizottság az igényünket, s ha igen, mekkora összeg erejéig. A Rendelet értelmében az EP és a Tanács jóváhagyását követően a támogatást egyetlen részletben és haladéktalanul ki kell fizetni a tagállam számára. Megemlítenőd, hogy emellett a természeti csapás

⁵ 21.1.1.12. Gross National Income (GNI) of Hungary [é. n.].

által sújtott tagállamok előzetes támogatást is kérhetnek a Bizottságtól, amely legfeljebb 100 000 000 euró összegre rúghat, s nem haladhatja meg az igényelt támogatási összeg 25%-át.

Papíron tehát egyszerű eljárásról van szó, amely alapjaiban a tagállamok és az uniós szervek együttműködéséről és a kölcsönös bizalomról, valamint – tegyük hozzá – együttesen a jól működő, szolidáris Európai Unióról szól. Ennek tükrében kifejezetten fájó és éppen nem ilyen uniós képét mutatja a Bizottság elnökének X-posztja, amelyben Magyarországot a lehetséges kedvezményezettek köréből (az ügy érdemi ismerete nélkül, jó előre) kihagyta. A kivételezés soha nem szerencsés. Ahogy a jog félretétele sem. A kiközösítés nem küld jó üzenetet sem a tagjelölt országoknak, sem azoknak a – tegyük hozzá – EU-nál erősebb világpolitikai szereplőknek, amelyekkel az Uniónak éppen fel kellene vennie a versenyt. Mert igaz ugyan, hogy a víz az úr, de összefogás és tisztességes eljárás nélkül annyit sem tehet ellene a közösség, amennyi éppen a módjában állna.

2024. szeptember 24.

Felhasznált irodalom

- 21.1.1.12. Gross National Income (GNI) of Hungary [é. n.]. *Hungarian Central Statistics Office*. Online: www.ksh.hu/stadat_files/gdp/en/gdp0012.html
- A Tanács 2012/2002/EK rendelete (2002. november 11.) az Európai Unió Szolidaritási Alapjának létrehozásáról.
- EU Solidarity Fund [é. n.]. *European Commission*. Online: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/solidarity-fund_en
- Portfolio (2024): Brüsszel üzent: Magyarország is kaphat uniós pénzt az árvízkárok miatt. *Portfolio.hu*, 2024. szeptember 22. Online: <https://portfolio.hu/unios-forrasok/20240922/brusszel-uzent-magyarorszag-is-kaphat-unios-penzet-az-arvizkarok-miatt-711435>
- VON DER LEYEN, Ursula [@vonderleyen] (2024): The EU Solidarity Fund Can Cover Parts of the Damage. We Can Also Use the Flexibility of the Existing Cohesion Policy Rules to Mobilise Up to €10 Billion. And Help Communities in Recover. Europe Stands by Your Side. X, 2024. szeptember 19. Online: <https://x.com/vonderleyen/status/1836813421108453538?mx=2>